

Inge Degn & Kirsten Molly Søholm (red.):
Tørklædet som tegn – tilsløring og demokrati i en globaliseret verden. Århus: Aarhus Universitetsforlag, 2011. 194 sider.

Hvad er kultur? Hvordan underlægges kulturens tegn og koder forandringer? Og hvorledes afkodes kulturelle tegn? (s. 11) udgør de erklærede, overordnede spørgsmål i antologien 'Tørklædet som Tegn – tilsløring og demokrati i en globaliseret verden'. I den velskrevne og veloplagede indledning sammenskriver udgivelsens redaktører både tørklædedebattens væsentligste spørgsmål og præsenterer samtidig bogens og debattens centrale temaer: De vestlige frihedsrettigheders universalitet, de vestlige staters verdslighedsbegreb samt forholdet mellem stat og kirke, kristendommens status i den europæiske kultur, samfundets homogenitet versus multikulturalisme på det lovgivningsmæssige område og endelig (muslimske) kvinders ligestilling. Bogens sigte er at tilføre tørklædedebatten nuancer samt at bidrage både med viden på området og at være med til at italesætte de udfordringer, som et kulturmøde altid skaber (s. 10; 19). Samtidig fremstår udgivelsen også som et (politisk) indlæg i en politiseret debat, når det i det indledende kapitel erklæres, at bogen "som helhed" gerne vil "inspirere" til en sameksisterende tilgang til forskellige kulturer i dagens samfund, der både lægger vægt på demokratiske rettigheder og demokratiske pligter (s. 21).

Antologien falder i to dele, hvoraf første del er koncentreret omkring tørklædets betydning som kulturelt tegn. Her analyserer antropologen Ole Høiris den vestlige kulturs forhold til tørklædet,

mens teologen Jan Lindhardt ser på kristendommens og Vestens forhold til tildækning af kroppen. Etnograf og museumsinspektør Tove Engelhardt Mathiasen undersøger tørklædets betydning i Vesten, hvorimod medieforsker Rikke Andreasen leverer en analyse af mediernes fremstilling af det muslimske tørklæde.

Udgivelsens anden del zoomer ved hjælp af fire eksempler ind på tørklædedebatten og lovgivningen omkring samme i henholdsvis Danmark, Tyskland, Frankrig og Tyrkiet. I denne anden del af bogen fungerer de ovennævnte lande som cases, der konkretiserer analyserne i antologiens første del. Samtidig belyser sidstnævnte kapitler, hvordan opfattelsen af menneskerettigheder og dermed det værdimæssige fundament for de sekulære vestlige demokratier debatteres i forbindelse med migrationer til Europa. Bogens europæiske fokus er sådan set rimeligt nok, om end det også kunne have været interessant med et tværatlantisk udblik. Imidlertid er det således en vedvarende irritation, at antologiens forfattere løbende refererer til 'Vesten' og til 'vestlig' kultur, når de vel i virkeligheden mener (vest)Europa og (vest)europæisk. I sammenhængen forekommer dette noget eurocentrisk.

Høiris' historisk-antropologiske gennemgang af vestens opfattelse af 'de andre' udgør et fremhævelsesværdigt indlæg i antologiens første del. Her fremhæver han udviklingen af to parallelle, men modsatrettede paradigmatisk forklaringsmodeller, der ifølge ham har udgjort den teoretiske ramme for debatten om tørklædet og andre kulturelle symboler de seneste 20 år (s. 28). På den ene side står den partikulære forklaringsmodel med

reference til kultur og kulturrelativisme, og på den anden side findes den universelle forklaringsmodel med henvisning til mennesket og dets civilisatoriske kontekst, mener Høiris. I de seneste års debat har en sammenblanding af de to nævnte paradigmer været fremherskende, når sløret som kulturelt symbol i en kulturel tilgang modstilles med sløret som symbol på kvindeundertrykkelse i en kulturel sammenhæng, der gør krav på universalitet. Som Høiris fremhæver, kan selve tolkningen af sløret som kvindeundertrykkende i sig selv ses som et vestligt eller dansk fænomen, der er funderet i en konflikt, som baserer sig på helt andre modsætninger.

Netop kvindeundertrykkelse – og feminisme – er også centralt i Rikke Andreassens bidrag. Hun leverer et lidt polemisk, men endog virkelig interessant argumentation for, at feminisme i en dansk tørklædekontekst mere end noget andet fungerer som et redskab, der bruges til at kritisere det muslimske mindretal og islam. Via en diskursiv analyse af lovforslag, politiske udspil samt nyheder fra aviser, tv og radio argumenterer Andreassen for, at den danske diskurs om den tørklædebærende, undertrykte muslimske kvinde tjener til at konstruere en dansk selvforståelse af, at ligestilling mellem kønnene allerede er opnået her. Feminismen instrumentaliseres, når meningsmagerne ikke i andre sammenhænge interesserer sig for kvinders ligestilling, lyder det (s. 89).

De to ovennævnte bidrag samt udgivelsens indledende kapitel udgør sammen med Birte Siims indlæg om den danske tørklædedebat i en nordisk kontekst antologiens mest interessante kapitler. Læst i sammenhæng nuancerer og kontekstualise-

rer bidragene på forbilledlig vis hinandens indbyrdes argumenter. I modsætning hertil virker Lindhardts indlæg noget malplaceret, idet en idé-historisk-teologisk gennemgang af sløret i kristendommen forekommer ligeegyldig, da det aldrig sættes i relation til det muslimske tørklæde. Indlægget kommer via denne mangel i stedet til at understrege, at et bidrag fra en religionshistoriker eller religionssociolog havde været på sin plads. Det er påfaldende, at en udgivelse, der bl.a. vil undersøge tørklædets betydning som kulturelt tegn samt bidrage til en nuancering af debatten på området, ikke repræsenterer en af de fagdiscipliner, der står allernærmest. Dette til trods er der alt i alt tale om en udgivelse, der er både vidende, nuanceret og læseværdig.

Af Louise Lund Liebmann, cand.mag., ph.d.-stipendiat ved Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier, Københavns Universitet.